

Tomášek, Pavel

[Gould, Jay M. The technical elite]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1971, vol. 20, iss. G15, pp. 136-137

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111680>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ohrožuje samu existenci společnosti. Ale ve zdravě organizované společnosti umožňuje konflikt naopak další rozvoj společnosti a plnější uspokojení potřeb všech lidí.

Pavel Tomášek

Jay M. Gould, *The Technical Elite*, Augustus M. Kelley Publisher, New York 1966, str. 178.

Nakladatelství Augustus M. Kelley se odhodlalo pořídit nové vydání sebraných spisů Thorsteina Veblena. Pan Gould si předsevzal napsat předmluvu k Veblenově knize „The Engineers and the Price System“; z jeho předsevzetí vznikla celá kniha, v níž se autor neomezil jen na objasnění myšlenek svého velkého předchůdce, ale věnoval svoji pozornost problému širšímu a novějšímu — pokusil se prozkoumat postavení a funkce technokracie v moderní industriální společnosti.

Veblenova kniha „The Engineers and the Price System“ náleží k posledním dílům geniálního ekonoma a neúprosného kritika americké společnosti a měla vcelku zvláštní osud. Veblen po celý život hořce a vášnivě kritizoval obchodnickou civilizaci, ve stáří, kdy byl současníkem Velké říjnové revoluce, v něm ještě více zesílily revoluční nálady. Veblen však byl bystrým pozorovatelem a dobře věděl, že americké dělnictvo, ani farmáři nejsou revoluční silou, proto věřil, že revoluci mohou uskutečnit technici. Inženýři, kteří jsou tvořivou silou výroby a jejichž mozky a obratnost umožňují vzrůst produkce, jsou také povolání, aby řídili výrobu i společnost. Když byla kniha vydána, nezbudila ohlas nijak mimořádný. Teprve za hospodářské krize, v dobách sociálního jitrění a kvasu našla nadšené čtenáře, kteří se jí bezvýhradně oddali; stala se na čas biblí technokratického hnutí. Dnes je po právu znovu jen četbou specialistů. Veblenova analýza revolučních možností „sovětu inženýrů“ je dnes sice stejně brilantní a duchaplná jako když byla napsána, ale také stejně zjevně nereálná. Lidé, kteří přivykli kritickému rozvažování, nebudou dnes souhlasit s názorem, připisujícím technokracii funkci spasitele, nepochybně však připustí, že technici významně ovlivňují ekonomický a sociální život moderní společnosti. V očích kritických badatelů zůstává Veblenovou zásluhou, že na rozdíl od většiny evropských i amerických ekonomů a historiků rozhodněji zdůrazňoval význam a úlohu vědců a technokratů v procesu ekonomického vývoje.

J. M. Gould, inspirovan Veblenem, se pokusil empiricky studovat technickou elitu v americké společnosti. Zevrubně studium vlivu jednotlivých skupin zaměstnanců na růst produktivity amerického průmyslu totiž ukázalo, že skupina pracovníků s technickou nebo přírodovědnou kvalifikací zaujímá výjimečné postavení. V letech 1947 až 1961 prosadila se v průmyslu USA prakticky stagnace celkového počtu pracovníků, ale přitom bylo zaznamenáno zdvojnásobení celkové produkce. Zároveň jsou tato léta charakterizována prudkými a hlubokými změnami v kvalifikační struktuře zaměstnanců.

Pan Gould se pokusil prozkoumat stav a rozvoj technokracie ve Spojených státech a zjistit její význam pro život a perspektivy americké společnosti. Na rozdíl od Veblena považoval za spolehlivou jen analýzu, která se opírá o empirická a statistická zkoumání. To je zároveň důvod, proč musil technokracii formálně vymezit. Domnívá se, že v roce 1965 bylo v USA něco víc než půldruhého miliónu technokratů, a že do této skupiny nutno započítat: 1. přírodovědce pracující ve vládních úřadech, průmyslu, výzkumných laboratořích a učitele i výzkumné pracovníky na školách; 2. techniky, zaměstnané v průmyslu a ve vládních úřadech, a konečně 3. technické vedoucí v průmyslu (pracovníci, jejichž roční příjem přesahuje 10.000 \$ a kteří zastávají technické funkce, ať je jejich vzdělání jakékoliv).

Autor shromáždil dostupné statistické údaje až do roku 1965 a rozborem potvrdil, po mém soudu úspěšně, sociologickou teorii o rostoucím významu technické inteligence. Zjistil, že v současné době, je ve Spojených státech zhruba každý dvacátý zaměstnanec přírodovědcem nebo technikem. Jay M. Gould zkoumal také úlohu technokratů podle jejich profese. Ukázalo se, že „starší“ disciplíny — technické vědy, chemie atd. — mají nižší podíl na rozvoji počtu technokratů (roční přírůstek 4,8 %) než obory „mladší“ — fyzika, matematika, biologie, zemědělské vědy apod. (roční přírůstek 5,8 %).

Početní stav i růst příslušníků technokratických povolání podmiňuje značný vzrůst produktivity amerického průmyslu. Následující tabulka, která udává počet pracovníků v jednotlivých zaměstnaneckých kategoriích a procentuální podíl těchto kategorií

na celkovém počtu pracovníků, i jejich přírůstek, ukazuje, že dělníci jsou v Americe jedinou kategorií zaměstnanců v průmyslu, jejíž relativní podíl na celkovém stavu poklesl. Zároveň pěkně demonstruje naši tézi.

	1950		1960		Přírůstek
dělníci	11,0 mil.	76,6 %	12,6 mil.	71,6 %	14,5 %
úředníci	2,7 mil.	18,7 %	3,8 mil.	21,6 %	40,8 %
vedoucí pracovníci	0,38 mil.	2,6 %	0,65 mil.	3,7 %	71,0 %
vědci a technici	0,29 mil.	2,0 %	0,54 mil.	3,1 %	86,3 %

Přes skutečnost, že uvedené údaje jasně potvrzují význam a úlohu technokracie v moderní společnosti, neustal pan Goul při těchto zjištěních, ale osvětluje dále smysl zjištěného z nejrůznějších hledisek. Pokusil se, například, zjistit, jak početní růst technokracie ovlivňuje produktivitu v jednotlivých průmyslových odvětvích, nebo jak se projevuje ve mzdách. Mnoho místa i usílil věnoval také zkoumání důsledků, jimiž technokracie působí na sociální strukturu americké společnosti. (Hledá sociální skupiny, z nichž se technokraté rekrutují, i kritéria, podle kterých se prosazují.)

Americké statistiky, na nichž svou práci založil, se opírají o jiná kritéria než naše. Také organizace školství ve Spojených státech je odlišná. Tyto skutečnosti způsobují, že poznatky o formách a působení technokracie v USA mají pro nás jen akademický význam. Vcelku můžeme říci, že kniha má přednosti i zápory práce, založené výhradně na analýze statistických dat: mnoho nového se z ní nedovíme, ale poskytuje nám dost přesný a názorný obraz sociální reality. Pavel Tomášek

O SOCIOLOGICKÉM VÝZKUMU MLÁDEŽE V JIHMORAVSKÉM KRAJI

Ve školním roce 1969/1970 se konal v Jihomoravském kraji výzkum některých stránek života současné generace naší mládeže. Zadavatelem výzkumného úkolu byl KNV v Brně. Expertizu pro potřeby státních orgánů provedl kolektiv sociologů organizačně začleněných do městské organizace České socialistické akademie v Brně.¹

Teoreticky vycházel výzkum z onoho pojetí mládeže, které se stalo běžné v české marxistické sociologii mládeže.² Mládež je pojímána jako vnitřně diferencovaná věková skupina, k níž patří příslušníci dané populace, přibližně ve věku 15–25 let. Vzhledem k potřebám státní správy byl výzkum soustředěn předně na mladé lidi ve věku patnácti let, tedy na mládež v devátých třídách, jež se rozhoduje o svém budoucím povolání. Druhý soubor mladých lidí představovala mládež druhých ročníků škol druhého cyklu, tedy mládež ve věku průměrně sedmnácti let. Vzorek byl záměrně volen tak, by v něm byly zastoupeny všechny existující typy škol, včetně učňovských. Tato věková vrstva byla volena proto, že se u sedmnáctileté mládeže projevuje výrazněji než u patnáctileté sociální diferenciace, ovlivněná růzností povolání, které si mladí lidé zvolili, a na něž se ve škole či v učení připravují. Paralelně s výzkumem žáků devátých tříd a druhých ročníků škol druhého cyklu byl proveden i výzkum mládeže začleněné přímo bez vyučení do pracovního poměru. Tato mládež představuje v kraji asi 10 % absolventů základních devítiletých škol, z nich zhruba 90 % tvoří dívky. Nepoměrně větší procento dívek v tomto souboru neumožnilo provést odpovídající srovnání postojů mládeže v učňovském poměru a mládeže začleněné do práce bez vyučení.

¹ Teoreticky koncipovala hlavní směry výzkumu Dagmar Cahová, metodickou stránku výzkumu připravil Miroslav Gregor. Viz blíže *Universitas*, 1970, čís. 2.

² Dagmar Cahová, *K významu biosociálních skupin v sociální struktuře společnosti*, *Demografie*, roč. 1964, čís. 4.